

UNIVERSITY OF OSTRAVA

FACULTY OF ARTS
DEPARTMENT OF ENGLISH AND AMERICAN STUDIES

Reální 5, 701 03 Ostrava 1, Czech Republic

Oponentský posudek habilitační práce PhDr. Mariany Machové, Ph.D.

Místa mezi místy: Pomezí americké poezie

Mariana Machová si jako motto ke své monografii vybrala slova Elizabeth Bishopové, v nichž se tato americká básnířka vyjádřila s určitou skepsí ke kritickým analýzám poezie. Vzhledem k tomu, že předložená habilitační práce je založena na kritických rozborech básní, může na někoho zvolené motto působit alibisticky a snad až jako projev defétismu, nicméně Machové volbě dobře rozumím, protože přesně vystihuje její přístup k poezii, v němž jsem s ní „na jedné lodi.“ Podle Bishopové „rozbory poezie jsou čím dál nabubřelejší a stále více ubíjející.“ Autorčino kritické nahlížení básnických textů naštěstí „nabubřelé“ není a již vůbec ne „ubíjející“. Naopak pro mne jako čtenáře bylo podnětné a obohacující. Jestliže básnické hledání může být marné, ale radostné, jsem si jist, že radostným bylo i autorčino hledání smyslu a významu poezie tří básníků, které si autorka pro svou studii vybrala – americké básnířky Marianne Mooreovou a Elizabeth Bishopovou a angloamerického básníka Thoma Gunna. Výběr nepochybně vycházel z její překladatelské zkušenosti, troufám si však tvrdit, že ta nebyla rozhodujícím faktorem.

Pokud bych chtěl ve studii hledat klíčová slova, jedním z nich by byl výraz prostor. Ten je však nutno specifikovat jako hraniční prostor, prostor na pomezí, možná v jiném literárněkritickém směru bychom použili termín „kontaktní zóna“. A právě liminální prostor slouží Machové jako klíč k odemykání poezie všech tří básníků, kteří se neřadí k básnickým školám či hnutím a jejichž různorodou tvorbu spojuje respekt k jinakosti. V úvodní obecněji zaměřené kapitole esejistického ladění jej autorka chápe jako prostor setkání či setkávání s druhým, otevřený k jinakosti a různorodosti hlasů. Umožňuje pluralitu nahlížecích perspektiv, a to je mi na studii sympatické. Při uvádění moderní poezie jde autorka až do hluboké americké literární historie a vychází přitom z některých klasických amerických děl. Zkoumaný topos je také důvodem začlenění pojednání o pomezí a jeho významu pro americkou kulturu. Úvodní kapitola také (mimo jiné) pomáhá objasnit důvody autorčina výběru všech tří básníků. V ohnisku jejího zájmu jsou ti básníci, jejichž poezie upřednostňuje

objektivizující pohled na věci a jevy kolem nás a je schopna na ně nahlížet za „horizont“ subjektu. Tedy ne poezie sebestředná. Přestože se tradičně lyrika spojuje se subjektivismem, autorka se přiklání k těm kritikům zpochybňujícím jednoznačnost takového spojení.

V obecném pohledu na lyriku přejímá názor mexického tvůrce Octavia Paze, jenž hovoří o dialogu mezi principem analogie a ironie, a vývoj americké poezie spatřuje ve střídání „egoistického“ a „odosobněného“ principu. To je ovšem jeden z mnoha možných způsobů nazírání americké básnické tvorby, což zdůrazňuji proto, že autorčiny soudy se místy zdají až příliš kategorické. Na druhé straně k autorčině cti budiž řečeno, že uvedené obecné principy jsou v textových analýzách vhodně aplikovány a nevisí tak ve „vzduchoprázdnu“.

Silnou stránkou Machové práce jsou její interpretační schopnosti, jejichž výsledkem jsou minuciózní rozbory reprezentativních básní všech tří básníků. I při poměrně úzkém „vzorku“ probíraných básní v nich vyniká autorčina soustředěnost, smysl pro detail a celkově postupy vycházející z tradice novokritického „close reading“ (ostatně ne náhodou se mezi jejími překlady literárněvědných textů objevuje i Allan Tate). Pozitivním rysem těchto velice vnímavých analýz je těsné propojení významových a formálních složek probíraných textů. V kapitole o Marianne Mooreové Machová tuto experimentální básnířku zařazuje do kontextu modernistické literatury, přičemž ve shodě s řadou jiných literárních kritiků, z jejichž studií hojně vychází, vyzvedává především předválečnou tvorbu této autorky. U Mooreové si všímá preciznosti jejích vyjadřovacích prostředků, záměrně deskriptivního charakteru její poezie (neboť popis je často i cílem básně), záběru na detail a subverzivních postupů v přístupu k lyrice, založeného na revizi tradičního pojetí lyrického subjektu. Na několika textech přesvědčivě dokládá básnířčinu snahu o potlačení subjektu a přesouvání těžiště na objekt, nicméně nejsem si jist, zdali to plně platí u probírané básně „Luskoun“ (The Pangolin), v níž se její závěr vrací k lyrickému subjektu. Jestliže podle Machové „při vší unikavosti a proměnlivosti předmětu básně je nakonec tím základním skrytým námětem sám tvůrčí proces a těžkosti a rozpory, které jej provázejí“ (s. 28), není právě tento proces projevem odklonu od zdánlivě dominantního popisu předmětu a příklonu k subjektu? Ptám se, protože je to samotný básnický subjekt, jehož se nástrahy tvůrčího procesu bezprostředně týkají.

Jestliže jsem autorku pochválil za její koncentrovanost při interpretování jednotlivých básní, ne zcela to platí právě u kapitoly o Mooreové. Mám tím na mysli pasáže, v nichž se v autorce sváří osoba literární kritičky a překladatelky. Místa, v nichž Machová nahlíží na text z pohledu překladatelky, jsou z translatického hlediska jistě přínosná, nicméně podle mého názoru ji odvádějí od soustředěnější analýzy a působí na mne coby na čtenáře jako „úkok stranou“. Jinak ovšem celou kapitolu provází řada svěžích postřehů, týkajících se

například zcizujících efektů v básních, přirovnaných k Brechtovým postupům v dramatické tvorbě, či analogie mezi recyklací jazyka/textu a Duchampovými ready-mades, dokládající autorčiny přesahy do jiných druhů umění. Zajímavá je i ta část kapitoly zabývající se užíváním citací ve verších a objasňující jejich odlišný charakter od citací u Eliota a Pounda.

O autorčině kulturním, zejména pak literárním rozhledu svědčí analytické kapitoly nejen o poezii Mooreové, ale i Elizabeth Bishopové a Thoma Gunna. Machová jejich tvorbu umí zasadit do širšího amerického a světového literárního kontextu, např. díla transcendentalistů, Whitmana, Dickinsonové, Hawthorna, Melvilla, Baudelaira apod. V poezii Bishopové, v níž se zaměřila na zachycení prostoru pomezí, fluidity hranic mezi oceánem a pobřežím, sloužících jako místo vzájemné interakce, zaznamenává její nejednoznačnost, střídání úhlů pohledů (např. naivní, nevinné dětské perspektivy) a potenciálních interpretací, důraz na vizuálnost, vidění světa jako systému analogií a korespondencí, což ilustruje ve zdařilých analýzách básní „Mapa“ a „Zátoka“. Kapitulu oživuje i komparace básní Bishopové s jejími prozaickými texty, jejichž včlenění je organické a pomáhá lépe osvětlit tajemné záhyby jejich veršů. A stejně tak zkoumá hranice a jejich překračování v poezii Thoma Gunna. Hranice nechápe pouze v uzavřeném geografickém smyslu, ale mohou se týkat i časové roviny či transcendentálních prožitků ve vědomí (jak se o to při překračování hranic za pomocí narkotik snažili beatnici či Ken Kesey). Machová akcentuje otevřenost těchto hranic jako místa „setkání s druhým“, onoho „místa mezi místy“ při zachování autonomie „druhého“ a respektu k němu, nikoliv jeho aropriaci.

Jestliže předností autorčiny práce jsou analýzy básnických textů, co jsem v ní naopak postrádal, byl shrnující syntetický závěr. Jinak výtečná monografie, ale i jednotlivé kapitoly jsou náhle jakoby useknuty, vyvolávají dojem „přerušeni“, mohu-li použít aluzi na stejnojmennou, autorkou bravurně interpretovanou báseň Thoma Gunna. Naštěstí tento nedostatek částečně kompenzuje úvodní kapitola „Setkání s druhým v americké poezii“.

Předložená práce svědčí o autorčině erudici ve svém oboru, tvůrčím přístupu ke zvolenému tématu i o její hluboké znalosti odborné literatury, která se k dané problematice vztahuje. **Práci doporučuji uznat a přijmout jako práci habilitační a na jejím základě udělit v rámci habilitačního řízení Marianě Machové titul docent.**

V Ostravě dne 14. 5. 2018

Doc. PhDr. Stanislav Kolář, Dr.